

İstanbul'un Fethi

Aynı adlı film için İstanbul'un Fethi (film) sayfasına bakınız.

İstanbul'un Fethi, **Kostantiniyye'nin Fethi** veya **Konstantinopolis'in Düşüşü** (Yunanca: Άλωση της Κωνσταντινούπολης), 6 Nisan – 29 Mayıs 1453 tarihleri arasında, 53 gün süren yoğun bir kuşatmanın sonucunda Osmanlı padişahı II. Mehmed komutasındaki Osmanlı ordusunun Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis'i ele geçirmesidir.^[not 2] Olayın sonucunda, bin yılı aşkın bir süredir^[not 3] varlığını sürdürmüş olan Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmış ve **Osmanlı Devleti** bir imparatorluk hâline gelmiştir. Bu fetih, bazı modern tarihçiler tarafından **Orta Çağ**'ı sona erdirip **Yeni Çağ**'ı başlatan olaylardan biri kabul edilmektedir.^[23]

İstanbul, jeopolitik konumu nedeniyle daha önce de defalarca kuşatılmıştı. 7. ve 8. yüzyıllarda Emevîler ve Abbâsîler tarafından kuşatıldı, ancak başarısız olundu. 1204 yılında, Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Haçlılar, İstanbul'u kuşatıp zapt ettiler. Klasik Antik Çağ ve Orta Çağ'ın kültür hazineleriyle dolu olan şehri yakıp yok eden Haçlılar; 1204'te, kendi Orta Çağ ve Katolik inançlarına uyan Latin İmparatorluğu'nu kurdular ve Bizans İmparatorluğu'nun parçalanmasına neden oldular. Haçlıların bu yağmasından kaçan bazı Bizans aileleri, İznik ve Trabzon gibi bölgelere kaçıp orada bağımsız devletler kurdular. Katoliklerin şehirdeki hâkimiyeti, 1261'de İznik imparatoru VIII. Mihail Paleologos'un Konstantinopolis'i geri almasıyla sona erdi. Bu tarihten sonra Bizans İmparatorluğu, Paleologos Hanedanı'nın iktidarlığında varlığını sürdürmeye devam etti.

Osmanlılar da şehri daha önce kuşatmıştı. Orhan Gazi döneminde Matheos Kantakuzinos'un Bizans tahtına geçmesini sağlamışlar ve karşılık olarak da Gelibolu Yarımadası'ndaki Çimpe Kalesi'ni alarak Rumeli'de ilk kez toprak kazanmışlardı. Rumeli'ye geçişle beraber bölgede sınırları genişleyen Osmanlı Devleti, ilk kez I. Bayezid komutasında, 1395 yılında İstanbul'u kuşattı. Bazı kaynaklarda ise 1391 tarihli farklı bir kuşatmadan söz edilmektedir. I. Bayezid'in bu kuşatmasında mancınıklar kullanıldı ve kuşatma üzerine Macar Krallığı, günümüz Bulgaristan topraklarına (Niğbolu civarı) taarruz edince kuşatma sonlandırıldı. Ertesi yıl kuşatma tekrar başladı ve bu sefer I. Bayezid, deniz bağlantısını tümüyle koparmak için Anadolu Hisarı'nı inşa ettirdi. Bizans imparatorunun ateşkes talebi üzerine bu kuşatma da kaldırıldı. 1402 yılındaki Ankara Muharebesi ile beraber Osmanlı Devleti, hükümdarsız bir şekilde 11 yıl sürecek olan Fetret Devri'ne girdi. Bu dönemde, I. Bayezid'in oğullarından olan Musa Çelebi tarafından 1412 yılında İstanbul tekrar kuşatıldı.^[not 4] Musa Çelebi, kargaşanın Bizans yüzünden olduğuna ve bazı rakip şehzadelerin Bizans tarafından desteklendiğine inanıyordu. Ancak rakip şehzadelerden olan kardeşi Mehmed Çelebi'nin harekete geçmesi sebebiyle bu kuşatma da kaldırıldı. İstanbul'un bir diğer kuşatılması ise II. Murad döneminde oldu. Düzmece Mustafa'nın isyanı ile uğraşan II. Murad, Mustafa'ya yardım ettiğine inandığı Bizans'ın üzerine doğru yürüdü ve kuşatma başladı. Bizans imparatoru VIII. İoannis'in, Karadeniz kıyılarında bulunan bazı toprakları ve haraç vermeyi teklif etmesiyle bu kuşatma da kaldırıldı.

II. Mehmed, 1451 yılında 19 yaşında Osmanlı tahtına geçtiğinde etrafı bütünüyle sarılmış olan bir şehirle karşı karşıyaydı. Bizans İmparatorluğu'na savaş açan II. Mehmed, Konstantiniyye'yi almak için harekete geçti. Şehrin kuşatması 6 Nisan 1453 günü başladı ve 53 gün sürdü. Sultan Mehmed, kentin surlarını o zamana dek görülmemiş büyüklükte topraklarla dövdü. Şehir, 29 Mayıs 1453 gününün sabah saatlerinde Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirildi.

Kuşatma öncesi

Bizans

Dördüncü Haçlı Seferi'nde zincir kullanan Bizans İmparatorluğu, bu kuşatmada da Haliç'e zincir gerdi.^[24] Dövme demirden imal edilen zincir farklı biçimdeki baklalardan oluşmaktaydı.^[25] Önceden farklı devletlerin saldırılarına maruz kalan Bizans, zincir kullanımıyla ilgili geçmişteki eksikleri giderbilmişti. 1204 yılındaki Haçlı saldırısında zincirin Galata'da bağlı olduğu kule Haçlılar tarafından ele geçirilmiş ve zincir saf dışı bırakılmıştı.^[26] Bundan dolayı Bizanslılar kuleyi güçlendirdi ve etrafını surlarla çevirdi.^[26] 1453 yılındaki kuşatma için Bizans donanması takviye edildi, Şubat 1453'te limandaki gemilerin kalması rica edildi fakat birçoğu şehirden kaçtı; sonuç olarak 2 Nisan 1453'te Bartolomeo Soligo tarafından yaptırılan zincir Kastellion ile Eugenios kuleleri arasında çekilerek Haliç kapatıldı ve zincirin arkasında Bizans donanması nöbete başladı.^{[26][27][28][29]} Zincir halkaları aynı değildi, kalınlıkları 1,9 ilâ 6,2 cm arasında değişebilmekteydi.^{[30][31]}

Bizans'ın bir başka savunma aracı ise grejuva idi. Grejuva, suda sönmüyordu ve hem kara hem deniz savaşında etkin şekilde kullanılacaktı.^{[32][33][34][35]} Fakat Bizans başkenti mezhepsel iç sorunlarla uğraşmaktaydı; 1439 yılında Katolik-Ortodoks kiliselerinin birleşmesi kabul edildi ve

İstanbul'un Fethi

Bizans-Osmanlı savaşları

Fausto Zonaro'nun II. Mehmed'i Konstantinopolis'e girerken tasvir eden tablosu.^[not 1]

Tarih	6 Nisan 1453–29 Mayıs 1453 (1 ay, 3 hafta ve 2 gün)
Bölge	Konstantinopolis ve çevresi (günümüzde İstanbul, Türkiye)
Sebeb	Şehrin jeopolitik önemi
Sonuç	Osmanlı zaferi <ul style="list-style-type: none"> Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışı Bizans-Osmanlı Savaşları'nın sonu Konstantinopolis'in Osmanlı Devleti'nin yeni başkenti oluşu
Coğrafi	Konstantinopolis, Osmanlılar
Değişiklikler	tarafından ele geçirildi

Taraflar

 Osmanlı Devleti	 Bizans İmparatorluğu
<ul style="list-style-type: none"> Sırp Despotluğu 	<ul style="list-style-type: none"> Venedik Cumhuriyeti Ceneviz Cumhuriyeti Osmanlı ilticacılar

Destek:

Papalık Devleti

Macaristan Krallığı

Komutanlar ve liderler

 II. Mehmed	 XI. Konstantinos (ölü)
 Çandarlı Halil Paşa 	 Lukas Notaras
 Zağanos Paşa	 Giovanni Giustiniani x†
 Baltaoğlu Süleyman Bey	 Orhan Çelebi

Güçler

Kara ordusu:	Kara ordusu: 11.200 asker (profesyonel ordu)
<ul style="list-style-type: none"> 60.000–80.000^{[1][2]} 	

olaya Bizans halkı tepki gösterdi.^{[32][36][37][38]} Bazı kaynaklar, halkın "Konstantinopolis'te Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ederim!" düşüncesini paylaştığını belirtmektedir.^{[39][40][41][42][43][not 5]} İmparator Konstantin'in Avrupalı devletlerden istediği yardımlar da mezhepsel sorunlar sebebiyle aksamaktaydı.^{[37][44]} Kuşatmadan önce Bizans halkına moral aşılamak için öünde Meryem Ana resmi bulunan bir kafilé İstanbul sokaklarında dualar eşliğinde ilerlemeye başladı; resmin yere düşmesi ve ardından yağmur yağması sebebiyle Bizans halkı endişelendi.^[45] Halk arasında olumsuz söylentiler dolaştı.^[45] Kuşatmadan önce ortalıkta dolaşan bazı kehanet söylentileri şehrin düşeceği yönündeydi; bunun da halk üzerinde olumsuz etki yaptığı düşünülmektedir.^[46] Kuşatma esnasında sıkıntı çekilmemesi için erzak, mühimmat depoları takviye edildi; çeşitli ülkelerden gelen askerlerle muhafızların sayısı artırıldı ve şehir surları güçlendirildi.^{[47][48]} Papalık tarafından üç kadırgayla beraber 200 asker ve mühimmat gönderildi, 30 geminin ise sefer için hazırlanmakta olduğu bildirildi.^[49] Ocak 1453'te iki gemiye beraber Cenevizli komutan Giovanni Giustiniani komutasındaki 700 askerle yardıma geldi. İmparator Konstantin tarafından Giustiniani başkomutan olarak atandı.^{[50][51]} Muharebe Bizans zaferiyle sonuçlanırsa Giustiniani'ye Limni adası verilecekti.^[49]

Bizans'ın savunma planında ana unsur İstanbul surları idi. İlk olarak 410-442 yılları arasında, 1400 hektarlık alanı kapsayacak şekilde 19 kilometre uzunluğunda Konstantin surları inşa edilmişti.^[52] Nüfusun artmasına bağlı olarak II. Theodosius, yaklaşık 1400 metre açığa yeni surlar inşa ettirdi. Bu surların yüksekliği 11 metre, genişliği ise 4,8 metre idi.^[52] Surlar tek sıradan oluşmuyordu, ana surun 14,5 metre önünde 8 metre yükseklikte ön surlar bulunuyordu. Bu surların genişliği ise 0,5 ila 1,5 metre arasında değişmekteydi. Ön surların da ölü tahminen 1000'li yıllarda yapılan çalışmalarla 18 metre genişlikteki hendeklerle çevrilmişti.^[52] İstanbul surları sadece karadan gelebilecek taarruza karşı tasarlanmamıştı; kentin deniz kıyısı da bütünüyle surlarla çevriliydi. Günümüzde Sarayburnu olarak bilinen bölge bütünüyle denizden izole edilmişti. 8,5 kilometre uzunluktaki deniz surları yine II. Theodosius tarafından yaptırılmıştı.^[53] 36 kapısı, 101 kulesi ve 27 burcu bulunmaktaydı.^[53] Haliç kıyısını ören Galata surlarının yapımı ise 439'da başlamıştı. 5,2 kilometre uzunluğa sahip bu surlar 2 ilâ 3 metre genişlikteydi ve 20 kapısı, 172 kulesi bulunmaktaydı.^[54] Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin bulunduğu yerde de bir iç kale bulunuyordu. XIV. yüzyılda yaşanan Bizans-Ceneviz Savaşı sebebiyle Galata surlarının da ölü hendeklerle çevrilmiştir.^[54] İstanbul'un su sistemi de geliştirilmişti. Yaklaşık 250 kilometre uzaklıktaki Yıldız Dağlarından, civardaki detelerden kemerlerle su getirilmekteydi. Getirilen sular, sarnıçlara aktarılmaktaydı.^[55]

Osmanlı

1444'te tahtından feragat eden II. Murad, kendi isteğiyle yerini oğlu Mehmed'e bıraktı. II. Mehmed 12 yaşındaydı ve acemi görülüyordu, dönemin sadrazamı Çandarlı Halil Paşa bu kararı uygun bulmamıştı.^{[56][57]} Bu taht değişikliği üzerine bir Haçlı ordusu kuruldu ve Osmanlı üzerine yürüdü, Sultan Mehmed 12 yaşında olmasına rağmen babasına şu tarihi mektubu yolladı: "Baba, eğer padişah siz iseniz geliniz ve ordunun başına geçiniz, yok eğer padişah ben isem size emrediyorum gelip ordunun başına geçiniz." Bu mektubun etkisi ve devlet adamlarının ricasıyla II. Murad geri geldi ve başkomutan olarak yönettiği Varna Muharebesi'ni kazandı.^{[58][59]} Bu muharebeden sonra devlet adamlarının da telkinleriyle II. Murad tekrar tahta çıktı, tahttan indirilen velihaht Mehmed Manisa'ya gönderildi.^[59] Kasım 1445'te II. Murad tekrar tahtı oğlu Mehmed'e bıraktı, Mehmed'in ikinci hükümdarlığında Edirne'de yangın ve yağma olayları yaşandı. Halil Paşa'nın ve diğer devlet adamlarının girişimleriyle Mehmed tekrar tahttan indirildi.^[60] Hammer'a göre II. Mehmed'e tekrar tahttan inmesi teklif edilmedi, Halil Paşa kendisine birlikte ava gitmeyi önerdi ve genç Mehmed tahttan indirildiğini avdan dönünce öğrendi.^[60] 1444-46 arasında geçici olarak hükümdarlık yapan II. Mehmed, 1451'de babasının ölümü üzerine son defa tahta çıktı.^[61] Sadrazam Halil Paşa tarafından sürgün edilen Zağanos Paşa, II. Mehmed'in müdahalesiyle Edirne'ye geri döndü.^[62] Halil ile Zağanos paşaların arasındaki anlaşmazlık kuşatmada da görülecek; Halil Paşa kuşatmadan vazgeçilmesini, Zağanos Paşa ise tam aksine kuşatmanın sürdürülmesini isteyecekti.^{[50][63][64][65]} Tahttan indirilmesine sebep olduğu ve kuşatmayı uygun görmediği için Halil Paşa'nın II. Mehmed tarafından düşman olarak algılandığı belirtilmektedir.^{[66][67][68]}

İstanbul'un deniz bağlantısını tümüyle kesmek, kuşatma esnasında şehre herhangi bir yardımın gelmesini önlemek için II. Mehmed, Rumeli Hisarı'nın yapımını gerekli gördü.^{[69][70]} Konumu I. Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın karşısıydı; 1452 yılının nisan ayında inşa çalışmaları başladı.^{[71][72][73]} Hisarın yapımında beş veya altı bin işçinin çalıştığı belirtilmektedir. II. Mehmed inşaatla bizzat ilgileniyordu.^{[71][74]} Ağustos ayında inşaat bitti; hisarın on üç burcu bulunmaktaydı. Üç büyük burcun üstü kurşun çatı ile örtüldü. 400 askerin ve hisarın komutası Firuz Ağa'ya verildi.^{[75][76][77][78]} Rumeli Hisarı'nın inşası ve boğaz trafiğinin kapatılması Bizans İmparatorluğu'nu endişelendirmiştir.^{[32][79][80]} Hisarın yapımının durdurulması için gönderilen iki Bizans elçisi, II. Mehmed'in emriyle idam edildi.^{[37][81]} Kasım 1452'de iki Venedik gemisi boğazdan geçme teşebbüsünde bulundu, iki hisardan da ateş açıldı ve Antonio Rizzo adlı kaptanın gemisi batırıldı.^{[71][75][81][82]} Denize atlayarak kurtulan Rizzo, esir alındı ve Edirne'ye götürülerek kazığa oturtuldu. Kaptanın affedilmesi için İstanbul'dan ayrılan Venedik elçisi, infazın yapıldığını görünce geri döndü ve Osmanlıların Venedik'e de savaş açtığı kabul edildi.^{[82][83]}

Askerî hazırlıklarda dönemine göre büyük topların yapımına başlandı.^[47] Bizans zindanlarından lağımcular tarafından kaçırılan Urban adlı bir mühendisin yaptırdığı şahi topu bunlardan biriydi, tek güllesi 550 kilogram civarındaydı ve topun uzunluğu 8, çevresi de 2.5 metreydi.^[70] Bu topun İstanbul'a götürülmesini Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca Paşa üstlendi.^{[47][65][82][84][85][86][87]} Osmanlı ordusunun mevcudu hakkında çeşitli düşünceler bulunmaktadır, Hammer'a göre 250.000, Barbaro'ya göre 160.000, Sfrantzes ve Dukas'a göre 200.000 asker idi.^{[33][50][88]} Kuşatmaya denizden destek vermesi için Osmanlı Donanması da hazırlanmıştı; Baltaoğlu Süleyman Paşa'nın komutasına verilen^{[50][89]} filonun mevcudiyeti hakkında farklı düşünceler mevcuttur; Dukas 300, Georgios Francis ise 160 demektir.^[50]

- 100.000–220.000^{[9][4]}
 - 160.000–250.000^{[4][5][6]}

(Batılı kaynaklar)

 - 15. yüzyılda hiçbir ordu mevcudu Batılı kaynakların verdiği sayılara ulaşamamıştır. Bu nedenle bu sayılar abartılı olarak kabul edilmiştir.^[7]
 - 30.000–50.000 (modern tahminler)^{[8][9][10][11]}
 - 70 top (4 şahî, 10 büyük ve 56 küçük kalibreli)^{[12][13][14]}

Donanma ordusu:

 - 140–300 gemi

Kayıplar

4.000^[19]

 - 18.000 ölü^{[20][21]}
 - 30.000 kişi köle edildi^[22]

G · T · D (<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%91>)

Bi

Kuşatmada Osmanlılar tarafından kullanılmak üzere dökülen ağır toplardan biri.

Kuşatma

Kuşatmadan önce kentin çevresindeki bazı kaleler ve kasabalar Karaca Paşa komutasındaki 10.000 asker tarafından ele geçirildi.^{[90][91]} Bizans İmparatoru Konstantin, son diplomatik girişim olarak kent dışındaki Rum köylerinin ve bu köylerde yaşayan sivillerin zarar görmemesini rica etti ancak II. Mehmed tam aksini yaparak Rum köylerinde hayvanların otlanmasını ve rastlanılan köylülerin derhal öldürülmesini emretti.^[92] İmparator Konstantin'in tepkisi ise İstanbul kapılarını kapatmak ve kentteki Türkleri hapsedmek oldu.^[92] Konstantin'in kardeşleri tarafından yönetilen *Mora Despotluğu* üzerine Osmanlı saldırıları başladı.^{[50][93][94]}

6 Nisan 1453'te Osmanlı kara ordusu, Haliç'ten Marmara'ya uzanacak şekilde surların önüne mevzilendi.^{[33][50][95]} Aynı gün, Bizans ve müttefikleri tarafından zayıf bulunan *Adrianopolis Kapısı*na (Edirnekapı) Bizans İmparatoru Konstantin ve askerleri konuşlandı. Megadük^[not 6] *Lukas Notaras* ise yüz süvariyle birlikte limanı ve çevresini korumakla görevliydi.^[96] Konstantinopolis'te tutulan şehzade Orhan Bey ise askerleriyle birlikte kıyıdaki mahalleleri korumaktaydı. 6 Nisan'da moralleri yükseltme amacıyla imparatorun emriyle zırhlı ve silahlı yaklaşık bin asker, Osmanlı ordusu görececek biçimde surlarda yürüyüş yaptı.^[97] Bizans savunmasının biçimi şöyleydi; St. Romanos Kapısı (*Topkapı*) Giustiniani ve askerlerince tutulmaktaydı, St. Romanos ve Adrianopolis kapıları arası genel olarak Bizans-Ceneviz kuvvetlerince muhafaza ediliyordu.^[89] St. Romanos ile güneydeki Selymbria (Silivri) Kapısı arası savunmayı ise Bizans-Venedik kuvvetleri üstlendi.^[89] Osmanlı ordusu, hücumdan önce kentin etrafındaki varoşları yıktı.^[98] Topların konuşlanacağı yerleri seçmek için surların en zayıf kesimleri tespit edildi. Galata cephesinde Zağanos Paşa'nın kuvvetleri, surların güney kısmında Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa, kuzey kısmında da Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa konuşlandı.^{[33][99][100]} St. Romanos ile Adrianopolis kapıları arasındaki merkez cephesinde ise II. Mehmed, *yenicileriyle* birlikte konuşlandı.^{[33][100]} Bu bölgede Bizans tarafının en zayıf bulduğu surlar bulunmaktaydı.^[96] En zayıf kesimi tespit eden Osmanlılar, topraklarını buna göre 11 Nisan'da konuşlandırdı;^{[29][50]} üç top Blaherne Sarayı, üç top Pişi (Silivrikapı), iki top Adrianopolis (Edirnekapı), dört top da St. Romanos (Topkapı) Kapısı önüne yerleştirildi.^[101] Osmanlıların döktürdüğü en büyük top, başta Kaligaria Kapısı (Eğri Kapı) önüne yerleştirilirdiye de kapı dayanıklı bulundu ve daha zayıf görülen St. Romanos Kapısı önüne kaydırıldı, günümüzdeki "Topkapı" ismi bundan gelmektedir.^{[40][100]} Topların konuşlanmasından iki gün sonra Baltaoğlu Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması Prinkipos'u (Büyükada) ve Antigon'i'yi (Burgaz Adası), Tarabya'daki bir Bizans kalesini de Osmanlı ordusu ele geçirdi.^{[29][102]}

Topların da konuşlanmasından sonra, II. Mehmed veziri Veli Mahmud Paşa'yı İmparator Konstantin'e göndererek şehrin teslimini istedi. Konstantin, şehri korumaya yeminli olduğunu ancak istenilirse vergi verebileceğini söyledi.^{[29][32][50][103][104]} 12 Nisan 1453'te Osmanlı topçu ateşi başladı. Dönemine göre kuvvetli görülen bu top, birçok kaynağa göre büyük gürültü çıkarmaktaydı ve şehri savunanların moralini bozmaktaydı.^{[50][105][106]} Osmanlı topları yaklaşık iki saatte dolduruluyordu, bundan dolayı topçu ateşi sık değildi. II. Mehmed, topların daha sık ateşlenmesini istedi ve sonuç olarak bir top patlayarak parçalandı, topu döken usta Urban ile çevresindekiler öldü.^{[47][106][107]} Topların bakımı için ordugahta bir tamirathane kurulmuş olsa da, tarihçi Hammer'a göre Urban'ın ölmesi sebebiyle parçalanan top tamir edilemedi.^{[47][107][not 7]} Macaristan Krallığı komutanı János Hunyadi'den mektup getiren bir elçi, Osmanlı topçularını acemi buldu ve topçular tarafından benimsenecek bir taktik öğretti; küçük toplarla sur üzerinde belirlenen bir hedef noktasının etrafı zayıflatılıyor, sonra büyük toplarla hedef noktaya gülle isabet ettirilerek surdan parçalar düşürülüyor ve gedik açılıyordu.^{[106][108]} Cenevizli komutan Giustiniani'nin askerleri, gediklere süratle demir kazıklar çakıyor ve üstlerini kayalarla, kum dolu varillerle dolduruyordu. Ayrıca şehirdeki ağaçlar da kesilerek bu gediklere yığılıyordu.^[105] Venedikli askerler de bir yöntem keşfetti; surların şehre bakan kısmını asmalarla donatıyorlar ve asma dallarını ıslatarak surla kaynaşmalarını sağlıyorlardı, böylece surdan parçaların düşmesi zorlaşmaktaydı.^[109] Osmanlı topçu ateşi, 18 Nisan gününe kadar devam etti.^{[47][50][106]}

Savaşta Osmanlıların haricinde Rumların da ateşli silahlara sahip olduğu bilinmektedir. 12-18 Nisan arasında süren Osmanlı topçu ateşi esnasında Rumların bir ağır topu parçalandı; olaya öfkelenen Rumlar topçu kumandanını hain olmakla suçladı ve öldürmek istedi.^[110] Ancak yeterli delil bulunamadığından kumandan serbest bırakıldı; bu sırada şehirde mahsur kalanlardan biri olan Alman mühendis^[111] Jean Grant, grejuvanın kullanım inceliklerini askerlere öğretmekteydi. Grejuvayı artık daha iyi kullanan askerler, St. Romanos kapısı önündeki bir Osmanlı topunu imha etmeyi başardı.^[110]

18 Nisan günü Osmanlı merkez ordusunun bulunduğu noktada, *Bayrampaşa Deresi* taraflarında birinci ve ikinci surlarda gedik açıldı. II. Mehmed'in emriyle surların önündeki hendek taşlarla, kum torbalarıyla dolduruldu.^[105] Osmanlı ordusu, gece taarruzu başlattı. Taarruzu desteklemek için II. Mehmed'in emriyle savaş kuleleri inşa edilmişti. Ancak Osmanlılar gece taarruzundan bir sonuç alamadı; yürüyen kuleler grejuvayla tutuştu ve surlara çıkmayı başaran Osmanlı askerleri de inatçı bir savunmayla karşılaştı.^{[50][112][113]} Aynı günlerde Osmanlılar deniz taarruzu da başlatmıştı; 15 Nisan 1453 tarihinde Haliç önlerine yığılan Osmanlı donanması, Bizans ve müttefik donanmalarının savunması sebebiyle zinciri kıramayarak geri çekilmek zorunda kaldı.^{[50][110][114]} Her iki taarruzun da başarısızlığa uğraması Bizans tarafında moralleri yükseltti.^[113]

20 Nisan'da kaptan Flantanellas'ın komuta ettiği bir Bizans ve üç Ceneviz kalyonundan oluşan yardım filosu İstanbul'a yaklaştı.^{[115][not 8]} II. Mehmed, Baltaoğlu Süleyman Bey'i 18 gemi ile yardım filosunun üstüne gönderdi.^{[32][114]} Rüzgârı arkasına alan yardım filosu daha hızlı ilerlemekteydi ve Osmanlı gemileri bir türlü yavaşamamaktaydı. Günümüzde Yeşilköy adını taşıyan bölgenin açıklarında rüzgâr kesilince dört kalyon hareketsiz kaldı; Osmanlı gemileri kürek çekerek kalyonlara yetişti. Çarpışmaların uzaması sebebiyle arkadan gelen Osmanlı gemileri de yetişti ve dört gemiden oluşan Ceneviz-Bizans filosunun etrafını yaklaşık 150 Osmanlı gemisi sardı.^[116] Ancak kalyonların Osmanlı kadırgalarından daha yüksek olması, en öndeki Osmanlı gemilerindeki tayfaların acemiliği sebebiyle üstünlük kurulamadı.^{[29][117][118]} Ağır kayıp verildiğini gören Baltaoğlu Süleyman Bey, donanmaya geri çekilme emri verdi. Hakim bir tepeden yenilgiyi gören II. Mehmed sinirlendi ve atını denize sürerek Baltaoğlu Süleyman'a emirlerini duyurmaya çalıştı.^{[47][50][118]} Ancak Osmanlı donanması yenilmişti, yardım filosu yoluna devam etti ve karanlık bastırınca Haliç'i kapatan zincirin gevşetilmesiyle iki Venedik gemisinin eşliğinde limana sığınarak Konstantinopolis'e yardımını başarıyla ulaştırdı.^[118] Ertesi gün II. Mehmed, on bin atıyla beraber yenilginin hesabını sormak için donanma komutanlığına gitti. Baltaoğlu Süleyman Bey'i idam etmek isteyen öfkeli padişah, diğer devlet adamlarının yalvarması sonucu idamdan vazgeçti ancak Baltaoğlu'nu *topuzuyla* döverek azletti; boşalan kaptan-ı deryalığa Çalibeyoğlu Hamza Bey getirildi.^{[64][113][117][119]}

Gemilerin karadan yürütülmesi

Şehre yapılan hücumların başarısızlığından sonra yardım getiren kalyonların Osmanlı donanmasını yarıp geçmesi üzerine II. Mehmed, devlet adamlarıyla ve komutanlarla toplantı yaptı. Toplantıda Avrupa devletlerinin yardımı geleceğini tekrarlayan Çandarlı Halil Paşa, kuşatmanın kaldırılmasını ve Bizans'ın 70.000 duka altın vergiye bağlanmasını önerdi.^{[50][120][121]} Ancak aralarında II. Mehmed'in eniştesi Zağanos Paşa ile

İstanbul surlarını ve kapılarını gösteren harita.

hocası Molla Gürani'nin de bulunduğu diğer kişiler bu öneriye itiraz etti.^{[64][121]} Buna rağmen toplantıda Haliç'e nasıl girileceği konusunda kimse teklifte bulunamıyordu. Mehmed tahta geçmeden 14 yıl önce Venedikli komutan Gattamelata, Adige'den Garda Gölü'ne gemilerini karadan götürmüştü. Gemilerin karadan yürütülmesinde bu olayın örnek alındığı tahmin edilmektedir.^[122]

İlk olarak Zağanos Paşa'ya Galata ile Konstantinopolis surları arasında kara bağlantısı kurmak için Haliç üzerine köprü kurması emredildi. Fakat bu köprünün Haliç'teki Bizans ve müttefik gemilerine karşı savunmasız olacağı düşünüldü. Bunun üzerine II. Mehmed, Diplonsion (Günümüz adı **Beşiktaş**) önlerindeki Osmanlı donanmasının Galata surları önünden kaydırılarak Haliç'e indirilmesini emretti.^{[50][64][122][123][124]} Ek olarak, Haliç surlarını ve Haliç'teki donanmayı vurmak için Galata civarında hakim tepelere topraklar yerleştirildi. Gemilerin geçeceği mesafe 2 ilâ 4 kilometreydi ve ormanlıktı; güzergâh üzerindeki ağaçlar kesiliyor sonra da ağaçlar Cenevizlilerin verdiği zeytinyağı ile kayganlaştırılarak toprağa sabitleniyordu. Cenevizliler, savaş boyunca denge politikası izlemiş ve hem Bizans hem Osmanlı tarafına yardım etmiştir.^{[47][50][123]} Gemiler yürütülmeden önce, Galata taraflarına mevzilenen Osmanlı topçuları Haliç'teki gemileri topa tuttu.^{[47][125]} Bizanslıların fark etmemesi için gemiler 21-22 Nisan gecesi yürütüldü.^[115] Bu sırada dikkatlerini başka yöne çekecek biçimde St. Romanos Kapısı civarında büyük bir gedik açıldı. O gece şehirde bulunanlar, bu gedigi kapatmakla meşgul oldu.^{[64][126]} Sabah olduğunda 72 Osmanlı savaş gemisi başarıyla indirilmiş ve Haliç'i kapatan zincir işlevsiz kalmıştı. Osmanlılar, planın ikinci aşaması olan ahşap köprünün yapımına başladı. 24 Nisan'da Giustiniani'nin bir kadirgası gemileri yakmak üzere yaklaştıysa da Osmanlı topçuları tarafından batırıldı.^{[127][128]} Olayın ardından Bizans tarafındakiler St. Maria Kilisesi'nde toplandı ve ikinci bir saldırı yaparak gemileri yakmayı gerekli gördü.^{[128][129]} Saldırı, Venedikli kaptan Giacomo Coco'nun komutasında gece vakti yapılacaktı. Gemileri saldırıya hazırlama bahanesiyle saldırıyı bir gün erteleten Galata Cenevizlileri, kazandıkları vakitten istifade ederek planı II. Mehmed'e gizlice ilettiler.^{[128][130]} Planı öğrenen II. Mehmed, Haliç'teki gemilerin takviye edilmesini ve kıyılara iki top daha yerleştirilmesini emretti. 28 Nisan gecesi Giacomo Coco komutasında grejuvayla yüklü iki^[131] veya üç^[128] gemi, Osmanlı gemilerine yaklaştı. Fakat saldırıdan haberdar olan Osmanlı donanması ateş açtı; Coco'nun gemisi batırıldı. Cabriel Trivixan komutasındaki diğer kadirga, topların gürlütüsü sebebiyle Coco'nun gemisine olanları farketmedi ve ilerlemeye devam etti. Osmanlı topçuları bu kadirgayı da vurdu; gövdesinde delik açıldı, ancak iki mürettebatın pelerinlerini deliğe sıkıştırması sayesinde kadirganın su alması önlendi.^[131] Buna karşılık Osmanlıların bir gemisi yanımtı, esir alınan denizciler şehirden görülecek biçimde öldürüldü.^{[32][132]} Misilleme olarak Bizanslılar da ellerinde bulunan 260 esiri infaz etti ve kesik başlarını surlara diktiler.^{[50][127][132]}

Haliç surlarının dövülmesi

Osmanlı gemilerinin Haliç'teki Bizans karşı taarruzlarını savuşturmasından sonra Galata'da mevzilenen topçular Haliç'teki gemilerle birlikte surları da bombalamaya başladı.^{[47][133]} Bunun üzerine Bizanslılar, Haliç surlarına askerler kaydırmak zorunda kaldı.^[124] Yine de Osmanlı topçusu uzun mesafeden dolayı surları yıkamıyordu; 150 atıştan sadece 1 tanesi isabet etmiş ve bir kadın ölmüştü.^[132] Bombardımanda batan gemiler arasında Osmanlı'ya gizlice yardım eden Cenevizlilerin de gemileri vardı; Cenevizlilerin şikayetlerine cevaben II. Mehmed, Haliç'teki bütün gemilerin korsanlık yaptığını ve hasmane bir tutum gösterdiğini söyledi.^[132] Haliç surlarının hasar görmemesinden dolayı rahatlatan Bizanslılar, yoğun ateş altındaki gemilerini korumak için 3 Mayıs'ta Haliç surlarına iki adet top yerleştirdi. Açılan ateş sonucunda iki Osmanlı gemisi batırıldı.^[133] Osmanlıların tepkisi ise karşı kıyıya üç top getirerek bu iki topu ateş altına almak oldu, gece gündüz devam eden çatışmaya rağmen iki taraf da birbirinin topraklarını imha edemedi.^{[50][134]}

Haliç'te karşılıklı bombardıman devam ederken, St. Romanos civarındaki surlar da bombalanmaktaydı. Sayısı arttırılan yürüyen kuleler şehir surlarından yüksekti ve içlerine küçük toplar yerleştirilmişti, bu kuleler vasıtasıyla Osmanlı askerleri açılan gediklerin kapatılmasına mani oluyordu.^[135] Surlardan düşen parçalarla dolan hendekler, Osmanlı ordusuna taarruz yapma fırsatı veriyordu.^[132] Bizans savunması Osmanlılara kayıp verdimeye devam ediyordu; dört yürüyen kule yakılmıştı.^[132] Surların yeterince yıprandığını düşünen II. Mehmed, 6 Mayıs akşamı taarruz başlattı. Fakat sonuç alınmadı ve ağır kayıp veren ordu geri çekildi. Bu taarruzun ardından surların en yıpranmış bölgesi olan St. Romanos, 400 kadar Venedikli denizciyle takviye edildi.^{[50][133]} Bundan sonra topçu ateşi Kaligaria Kapısı (Eğri Kapı) ile Blakernai Sarayı arasındaki surlara yoğunlaştı. 12 Mayıs günü açılan gediklere giren Osmanlı ordusu, başlarda üstün geldiyse de Bizans ihtiyat güçlerinin yetişmesi sonucu püskürtüldü. Ardından tekrar taarruz yapıldı; bunda da Kaligaria'dan yardıma gelen bin kişilik Bizans kuvveti sebebiyle Osmanlılar sonuç alamadan geri çekildi.^{[50][133]}

Şehir savunması son taarruzları da püskürtmüştü ancak kıtlık başlamıştı.^[136] Papa Nicholas'ın söz verdiği Jacomo Loredan komutasındaki 30 kalyonluk filodan haber yoktu, İmparator Konstantin filonun ne zaman yetişeceğini öğrenmek üzere bir tekneyi gönüllü 10 kişiyle birlikte Euboea Adası'na (Eğriboz Adası) gönderdi.^{[32][137]} Osmanlı bayrağı çeken tekne, hiç kimseye yakalanmadan adaya ulaştı ve filonun gelmediğini gördü. Döndüklerinde şehrin düşmüş olmasından endişelenen gönüllüler, imparatora haberi ulaştırmayı gerekli gördü ve şehre geri döndü. Kuşatma sırasında şehirde bulunan Venedikli doktor Barbaro, filonun gelmediğini öğrenen Konstantin'in ümitlerini yitirdiğini ve ağladığını yazmaktadır.^[138]

Surlardaki direncin zayıflaması sebebiyle 13 Mayıs günü kaptan Trivixan ve askerleri gemilerini terkederek surlarda konuşlandı.^[139] Ertesi gün II. Mehmed, Haliç surlarına ve Bizans gemilerine ateş açan Galata'daki topların Blaherne Sarayı yakınlarına getirilmesini emretti. Bu toplar o güne kadar 91 kiloluk güllerle 212 atış yapmıştı.^[139] Bizans tarafı ise kuşatma boyunca en fazla hasarı alan St. Romanos Kapısını tehlikede görerek 300 kadar piyade ve **arbaletli** askerle takviye etti.^[140] 16 Mayıs gecesi birkaç küçük Osmanlı gemisi süratle Haliç'e ilerledi, buna anlam veremeyen Bizans ve müttefik denizcileri gemilerde Osmanlı'dan kaçan Hristiyanların olduğunu zannetti ve ateş açmadı; fakat yaklaşan gemiler saldırınca karşılık verildi. İki tarafın da kaybı olmadı.^[140] 17 Mayıs'ta beş Bizans gemisi Haliç'in ağzına yaklaşarak zincir dışındaki Osmanlı donanmasına ateş açtı; yetmişten fazla gülle atıldıysa da herhangi bir isabet kaydedilemedi.^[141] 19 Mayıs sabahı Osmanlı ordusu, surlardan yüksek bir yürüyen kuleyi Adrianapolis Kapısı yakınlarına getirdi. Kat kat öküz/deve derisiyle kaplanmış ahşap bir iskeletin oluşuyordu ve iskeletin boşlukları toprakla doldurulmuştu, ok taş ve ufak güllerin zarar veremediği bu kule sayesinde surlardaki askerlere ok atılırken hendekler de toprakla dolduruldu.^{[47][142]} Aynı gün Osmanlı ordusu Haliç'in daraldığı yerde birbirine bağlanmış fiçilerden oluşan bir köprü inşa etti; Bizanslıların açabileceği bir ateşle yok edilmemesi için Haliç surlarındaki Kynegos Kapısı'na uzatılmadı. Bizans tarafı, yarım kalmış bu köprünün Kynegos Kapısı'na uzatılması ihtimaline karşın Haliç surlarına asker konuşlandırmak zorunda kaldı.^{[47][143]} 21 Mayıs'ta bütün Osmanlı donanması Haliç önlerine geldi, genel taarruzun başlayacağını zanneden şehir halkı paniğe kapıldı ve kiliselerde **çanlar** çalındı; fakat herhangi bir kara taarruzu olmadığı gibi Osmanlı donanması da birkaç saat sonra geri döndü.^[144] Kuşatma esnasında şehirde bulunan Venedikli doktor Barbaro'ya göre surlar aralıksız her gün bombalanmaktaydı; tarif ettiği bir top 544 kiloluk gülle atıyordu ve her atışı şehir içerisinde paniğe yol açıyordu.^[145]

Fausto Zonaro'nun *Osmanlı Donanması'nın Haliç'e İndirilmesi* adlı tablosu.

Yeraltı savaşları

16 Mayıs sabahı Kaligaria Kapısı civarında yeraltından sesler işiten muhafızlar, Osmanlı lağımclarının tünel kazdığını fark etti ve bunu durdurmak üzere kendileri de bir tünel kazmaya başladı. Kısa süre içerisinde iki tünel buluşunca yeraltı savaşı başladı; Osmanlıların tünelini her ne pahasına olursa olsun yok etmekle görevli Bizans lağımclarının kasten çıkarttığı yangın kendileriyle beraber Osmanlı lağımclarının da ölümüne, her iki tünelin de çökmesine sebep oldu.^{[127][146]} Tünel girişimi önlenmişti ancak şehir halkıyla beraber İmparator Konstantin endişeye kapılmıştı; henüz keşfedilmemiş Osmanlı tünelleri olabiliirdi.^[146] Nitekim 21 Mayıs günü Osmanlı lağımcları, gözetleme kulelerinden yoksun Kaligaria Kapısı civarında ikinci bir tünel daha açtı ve o da şehirdekiler tarafından fark edildi; önceki tünelde olduğu gibi Bizans lağımclarının yine yangın çıkartacağını tahmin eden Osmanlı lağımcları fırsat vermeden kendi tünellerini ateşe vererek kendileriyle beraber Bizans lağımclarının da ölümüne yol açtı.^{[146][147]} Ertesi gün aynı yerde bir tünel daha keşfedildi; muhafızların döktüğü kızgın yağlar ile içerisindeki lağımclar öldürüldü ve tünel ateşe verildi, aynı gün yakınlardaki henüz keşfedilmemiş bir Osmanlı tüneli çöktü. Şehri savunanlar arasında bulunan mühendis Jean Grant, başka tünellerin olup olmadığını öğrenmek için çalışmaya başladı ve kuşatmanın son haftasına girilirken her gün birkaç Osmanlı tüneli daha keşfedilir oldu;^[148] 23-24-25 Mayıs günleri yine aynı yerde başka tüneller bulundu. 25 Mayıs'ta fark edilen tünel surların altına ulaşmıştı; imha edilmesi halinde surların çökmesi mümkündü; Bizans lağımcları tüneli duvarla kapatmakla yetindi.^[149]

Son hücum

İmparatora teslim teklifi

Haliç'e indirilen donanma, şehirde başlayan kıtlık, yeraltındaki savaşlar ve surlardan yüksek yürüyen kuleden sonra Osmanlı ordusunun son hücum için hazırlıkları başlamıştı; 23 veya 24 Mayıs günü II. Mehmed, eniştesi İsfendiyaroğlu Kasım Bey'i İmparator Konstantin'e elçi olarak gönderdi.^{[50][135][151][152][153]} Teslim olmaları halinde Konstantin ve ailesinin arzu ettikleri yere güvenle gidebileceği, halkın canına ve malına dokunulmayacağı, son olarak *Paleologos Hanedanı*'yla dostane ilişkilerin kurulacağı ancak teslim olmazlarsa imparator ve diğer asillerin öldürüleceği, şehir halkının esir edileceği, orduya yağma için müsaade verileceği belirtiliyordu.^[152] İmparator şehri teslim etmeyi reddetti fakat vergi vermeye hazır olduğunu belirtti.^{[50][135][150][152][154]} Konstantin-Mehmed arası diyalogdan hemen sonra 25 veya 26 Mayıs günü Macaristan Krallığı elçisi ordugâha geldi, kuşatmanın kaldırılmaması halinde Macar-Bizans ittifakının kurulacağını ve büyük bir Haçlı donanmasının da yola çıkmış olduğunu ilettili. Bahsedilen Haçlı donanması, Konstantin'in beklemekte olduğu Jacomo Loredan komutasındaki donanmaydı ve *Sakız Adası*'na ulaşmıştı.^{[135][150][155]} Bu tehditten sonra 27 Mayıs günü Osmanlı ordugâhında toplantı yapıldı; Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın endişelerine rağmen kuşatmanın sürdürülmesine ve 29 Mayıs'ta son hücumun yapılmasına karar verildi.^{[156][157][158]} Macar elçisi hapsedildi, hücum kararı ve günü Osmanlı ordusuna duyuruldu; şehrin fethedilmesi halinde bütün askerlerin üç gün boyunca şehri yağmalama hakkına sahip olduğu padişah tarafından ilan edildi.^{[154][156][159]} Ayrıca padişah, surların üzerine çıkacak ilk askere ödül vereceğini fakat savaştan kaçanları da idam ettireceğini ilan etmişti; yağma izninin çıkmasından sonra Osmanlı ordusunda şenlikler başladı ve çadırlar, gemiler ışıklandırıldı; şehirdekiler duyacak biçimde *tekbir* sesleri yükselmekteydi.^{[47][156][160]}

Artık surlar geceleri de bombalanıyordu ve savunmacılara gedikleri kapatmak için fırsat verilmiyordu, 28 Mayıs'ta St. Romanos Kapısı'nda açılan bir gediğe giren Osmanlı birlikleri Cenevizli Giustiniani'nin birlikleriyle çarpıştı ve püskürtüldü. Çarpışma esnasında komutan Giustiniani'yle dövüşen Murad Paşa, Giustiniani tarafından öldürüldü.^[161] O gece halkın ve asillerin katılımıyla *Ayasofya*'da ayın yapılarak^[162] insanların görev yerlerine gitmesi için gün boyu çanlar çalındı.^{[32][159][161][163]} Surların mazgallarına yerleştirilmek üzere Venedik elçisi Bailo tarafından getirtilen yedi araba dolusu *kalkan*, Bizanslı hamalların istediği paranın zamanında karşılanmaması sebebiyle yerleştirilemedi ve ertesi günkü son muharebede kullanılamadı.^[164] Sabah olmadan önce Giustiniani, hasar gören yerlerin tamiratıyla meşguldü ve harap haldeki St. Romanos Kapısı'nın ardına derin bir hendek ile siper yaptırdı. Giustiniani, yaptırdığı sipere yerleştirilmek üzere birkaç top istediyse de Megadük Notaras bunu reddetti.^[165]

Muharebe

Sultan Mehmed ordusunu üç gruba ayırmıştı; ilk grup yaşlılardan ve Hristiyanlardan, ikinci grup orduya katılmış Müslüman köylülerden ve *azablardan*, üçüncü grup ise *yenicilerden* oluşmaktaydı. Her grubun yaklaşık 50 bin askerden oluştuğu kaydedilmiştir.^{[166][167]} Ordunun büyük kısmı ağır hasarlı St. Romanos Kapısı önlerindeydi. İmparator Konstantin ve Giustiniani de bu hattı savunmak üzere birlikleriyle beklemekteydi.^[167] 29 Mayıs Salı günü güneş doğmadan Osmanlı ordusu *namaz* kıldı ve *mehter* takımı hücum marşı çalmaya başladı.^{[167][168]} Yaşlılardan ve Hristiyanlardan oluşan ilk grubun öncelikli görevi merdivenleri surlara taşımak idi. Güneş doğmadan muharebe başlamıştı fakat surlara dikilen merdivenler derhal Bizans askerleri tarafından devriliyor, surlara yaklaşan askerler de fırlatılan taşlarla ve oklarla öldürülüyordu. Bu grubun taarruzu iki saat sürdü.^[169] Çoğunluğu imha edilen bu grup, ordugâha doğru kaçmaya başladı. Fakat bir gün önce II. Mehmed'in verdiği emir uygulandı; kaçmaktaki olan askerler kılıçtan geçirildi ve surlara geri dönmeleri için zorlandı.^[170] Sura ana muharip askerlerden oluşan ikinci gruptaydı, bu grubun da hücumu başladı. Saldırı giderek St. Romanos civarında yoğunlaşıyordu fakat ikinci grubun askerleri bir türlü surlara çıkamıyor, merdivenleri dikemiyordu. Bizans askerleri kızgın yağ, grejuva, ok ve taş kullanarak bütün saldırıları püskürtüyordu.^[171] İkinci grup da bitkin düşmekteydi ve bu durum Bizans kuvvetlerinin morali üzerinde olumlu etki yaratıyordu; bir buçuk saatlik savaşın ardından ikinci gruptan da bazı askerler geri kaçmaya başladı. Savaştan kaçanlar da yine komutanlarının infazlarıyla karşılaştı ve Sultan II. Mehmed, birkaç kaçak askeri *topuzuyla* cezalandırdı. II. Mehmed elinde kalan son grup olan yenicileriyle birlikte surlara yaklaştı.^{[169][172][173]} Bizans birlikleri artık yorgun düşmüştü, dinç ve tecrübeli yeniciler saflarını bozmaksızın surlara ulaştı; bir gece önce karşı taarruz için Konstantin'in emriyle açılan Kerkoporta Kapısı, elli kadar Osmanlı askerinin içeri girmesine olanak sağlayınca Bizans askerlerinin morali bozuldu.^{[174][175]} O esnada büyük Osmanlı topu ateşlendi ve yenicilere bir geçit açıldı, toz bulutunun içerisinde yenicilerle Bizans askerlerinin çarpışması başladı. Gözetleme kulesine girmeyi başaran Osmanlı askerlerini imha eden ve yenicileri de püskürttüğünü gören Bizans askerleri zafer sevinci yaşamaya başladı ancak Osmanlı topu tekrar ateşlendi; geride kalan Osmanlı birliklerinin taarruzu başlamıştı.^[176] Direnci kalmayan ilk sur Osmanlıların eline geçti, azabların da desteğiyle burayı sağlama alan yeniciler var güçleriyle ikinci sura yönelik saldırıyı başlatmıştı.

"Şehri sana teslim etme konusuna gelince, bu ne benim ne de başka birinin yapabileceği bir şeydir. Daha açık konuşmak gerekirse, bunun için hepimizi öldürmen gerekiyor. Bu, senatomuzun oy birliğiyle aldığı karardır. Direneceğiz. Bu uğurda ölmeye de hazırız."^{[150][not 9]}

—*İmparator XI. Konstantinos*

"Buradan gitmem mümkün değildir, ya ben şehri zapt ederim yahut şehir beni ölü veya diri olarak zapt eder. Eğer şehirden sulhen çekilirsen sana Aforo'yu ve kardeşlerine diğer eyaletleri vereceğim; bu suretle dost oluruz. Şayet şehre harben girecek olursam eşraf ve ayanımı ve seni öldürüp halkını esir edip mallarını yağmalatırım."^[152]

—*Sultan II. Mehmed*

Konstantinopolis Kuşatması (1453), Jean Le Tavernier'in 1455'ten sonra çizdiği Fransız minyatürü.

tanındığı ve diğer Müslüman ülkelere gönderildiği^{[182][183]} de iddialar arasındadır. Küçük direnişlere rağmen şehirde yağma ve talan devam ediyordu; Osmanlı denizcileri de Galata'ya çıkarak Giudecca adlı Yahudi mahallesini yağmalamaya koyuldu. Sakız Adalı Leonard'a göre rahibeler tecavüze uğradı, manastır ve kiliseler yağmalandı; 50 ilâ 60 bin sivil köle edildi. Bazı kadınların tecavüze uğramamak için intihar ettiği belirtilmektedir.^{[184][185][186]} Fakat bazı Osmanlı tarihçileri, sadece şüpheli görülenlerin öldürüldüğünü ve çoğu insanın sadece köle edildiğini yazmaktadır.^[187] Talandan kaçan bazı denizciler, kadirgalarıyla beraber denize açılmayı ve yağmayla meşgul olan Osmanlı donanmasını atlatmayı başarmıştı; İstanbul'un Fethi hakkında birçok bilgiye kaynaklık eden Sakız Adalı Leonard ve Niccolò Barbaro da kaçanlar arasındaydı.^[188] Yine de denizcilerin çoğunluğu esir edilmiş veya öldürülmüştü, kaptan Cabriel Trivixan esirler arasındaydı.^[189] O gün Konstantinopolis'te 300 bin Venedik dükası değerinde yağma yapıldığı tahmin edilmektedir.^[190]

II. Mehmed, vezirleri ve komutanlarıyla birlikte St. Romanos Kapısı'ndan (Topkapı) şehre girdi.^{[191][192][193]} Ayasofya'nın önüne gelen II. Mehmed, secdeye kapanarak toprağı öptü ve kiliseye sığınan kalabalığın köle yapılmakla yetinileceğini söyleyerek dışarı çıkmalarını istedi; canlarına dokunulmadı.^{[187][192][193]} Ayasofya'daki mozaikleri ve değerli mermerleri incelediği tarihî kaynaklarda geçmektedir. Bu sırada mermerleri sökmeye çalışan bir askeri görünce tepki gösterdi ve şehirdeki binaların kendi mülkü olduğunu söyledi.^{[191][194]} Hücumdan önce askerlere verdiği üç günlük yağma iznine rağmen yağma ve talanın derhal bitirilmesini, itaat etmeyenlerin idam edilmesini emretti.^{[32][195][196]}

Marmara surlarını savunan Şehzade Orhan, şehrin düştüğünü anlayınca surlardan aşağı atlayarak intihar etmiş ve başı II. Mehmed'e götürülmüştür.^{[186][197]} Megadük Notaras tutuklandı, sonra da idam edildi.^[198] Kuşatma boyunca Konstantin'in yanında çarpışan Giustiniani ise yaralarından dolayı öldü.^[199] İki tarafa destek veren Galata'daki Ceneviz kolonisi sakinleri diğerleri gibi saldırıya uğramaktan korkuyordu ancak Zağanos Paşa'nın telkinleriyle sakinleştirildiler, Vali Giovanni Lomellino, Galata'yı Osmanlılara teslim etti.^{[200][201]} II. Mehmed'in öldürmekle tehdit ettiği Paleologos ailesi ve birçok asil, Osmanlı donanmasının yağmayla meşgul olmasından istifade ederek Mora'ya kaçtı.^[195] Yine de kaçamayan asillerin canına dokunulmadı, esir alınan 29 Venedikli asil 800 ilâ 2000 duka altın fidyeyle serbest bırakıldı,^[202] Konstantin'in yeğeni Osmanlı sarayında yaşamına devam etti ve İslamı seçerek Mesih Paşa ismiyle sadrazamlık yaptı.^[203]

Sonuçları

İstanbul

Hristiyanların şehirde kalabileceği duyuruldu, İslam hukukuna göre yargılanmadılar, ibadetlerini özgürce sürdürdüler ancak ata binneleri, silah taşımaları ve askerlik yapmaları yasaklandı.^[204] Scholarius adlı bir rahip, II. Gennadios ismiyle patrik seçildi ve II. Mehmed'ten bir takım imtiyazlar aldı; patrik tarafından Ortodokslara özel mahkemeler kurulabilecekti ve bu mahkemelerin üyeleri de ruhbanlardan seçilecekti.^{[205][206]} 1461'de II. Mehmed tarafından Ermeni Patrikhanesi kuruldu ve Bursalı I. Hovagim patrik olarak seçildi. Ortodoks patriği gibi Ermeni patriği de imtiyazlar aldı; Süryani, Habeş ve Kıpti kiliseleri bu patrikhaneye bağlandı.^[207] Yahudilere de haklar tanındı, Osmanlı himayesindeki ilk hahambaşı Moş Kapsari oldu.^[207]

Padişahın koruyucu tutumu sayesinde Ayasofya tahrip edilmedi, daha sonra Ayasofya'nın camiye çevrilmesi sebebiyle mozaiklerinin sökülmesi icap etti ancak sultanın emriyle mozaikler sökülmeyerek kireçle kaplandı.^[194] 1847-1849 arası tamiratta Bizans mozaiklerinin korunmuş olduğu görüldü.^[208] Çan kuleleri yıkılmadı, geçici olarak ahşap minareler eklendi. Günümüzdeki minareler II. Selim zamanında inşa edilmiştir.^[209]

Fransız ressam Jean-Joseph Benjamin-Constant tarafından yapılan "II. Mehmed'in Konstantinopolis'e Girişi" isimli tablo, 1876.

Ayasofya, şehrin en büyük bazilikası iken fethin ardından sembolik önemi dolayısıyla camiye çevrilmiştir.

Ayasofya'yla beraber çok sayıda kilise ve manastır camiye ve medreseye çevrildi.^[209] Medreselerde eğitim vermeleri ve bilim çalışmaları yapmaları için Semerkant, Bağdat, Kahire, Şam, Buhara gibi şehirlerden âlimler davet edildi. Daha sonra tamamlanan Sahn-ı Seman Medresesi'ne gelir getirmesi için bazı binalar ve araziler bağışlandı.^[210]

İstanbul'da Osmanlı hâkimiyetinin başlamasıyla beraber, demografik yapı da ciddi değişime uğradı. Şehir fethedildiğinde nüfusunun 30 ilâ 40 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir.^[211] Başta sanatkarlar olmak üzere birçok insanın İstanbul'a iskân edilmesi emredildi; gönüllü gelenlerin istedikleri mülke sahip olabileceği duyurusundan sonra birçok insan şehre yerleşti. İstanbul çevresindeki tarım arazilerinin işlenmesi için Avrupa'da esir alınan insanlar getirildi. Bunun haricinde isyan tehlikelerinin olduğu Konya, Karaman ve Aksaray yörelerinden de mecburi iskân yapılmıştır.^{[211][212]} 1477 yılında İstanbul'un nüfus sayımı yapıldığında ortaya çıkan tablo şöyledi;

Millet	Aile sayısı
Müslümanlar	9.486
Rum-Ortodoks	3.743
Yahudi	1.647
Ermeni	434
Karamanlı Rumlar	384
Galata halkı	332
Diğer gayrimüslimler	267
Çingenele	31 ^[213]

Ek olarak İstanbul ile Galata'da toplam 16.324 ev ve 3.927 dükkân kaydedilmiştir.^[212]

Osmanlı Devleti

Çandarlı Halil Paşa'nın idamı

Osmanlı Devleti için İstanbul'un Fethi'nin sonuçlarından ilki, 1 Haziran 1453'te Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın azledilmesi oldu. Çandarlı Halil Paşa'nın kuşatma sırasında ordudaki olumsuz söylentilere sebep olduğu ve Bizans'tan rüşvet aldığı düşünülmekteydi ancak herhangi bir kanıt bulunamadı.^[158] Şehir düştükten sonra Megadük Lukas Notaras'ın, Çandarlı'nın Bizans'la hep iletişim içerisinde olduğunu padişaha söylemesi üzerine şüpheler kuvvetlendi ve sadrazamın mallarına el konuldu, düzenlenen divan toplantısında azledildiği bildirilerek hapse atıldı.^{[66][214]} Olayı yorumlayan tarihçilerin genel kanısı, Osmanlı Devleti'ne hizmet eden Çandarlı ailesiyle Osmanlı hanedanı arasındaki rekabetin bu idama yol açtığı yönündedir.^{[66][210][214][215][216][217]}

Yedikule Zindanlarına kapatılan Çandarlı Halil Paşa, zindandaki ilk günlerinde nazik muamele gördü. Kendisinden önce idam edilmiş başka bir vezir olmadığı ve ailesi, kısa aralıklarla 154 yıldır iktidarda olduğu için son ana kadar idam edileceğine inanmadı.^[216] Çandarlı, azlinden kırk gün sonra, 10 Temmuz 1453'te Edirne'de infaz edildi.^{[66][214][217]}

İdamından önce gözlerine mil çekilirken, cellat: "Padişahın yüzüne dik bakanların akıbeti işte budur." dediğinde, "Zağanos'un bayramı olsun, ahirette iki elim yakasındadır." dedi.^[216]

Çandarlı Halil'in 120.000 dukalık hazinesi ve tüm mal varlığı müsadere edildi. Kuşatmanın sürdürülmesini destekleyen devşirme Zağanos Paşa sadrazam oldu, yüksek devlet kadrolarına devşirmeler yerleştirildi ve böylece devlet üzerinde Osmanlı hanedanının otoritesi kurulmuş oldu.^{[216][218]} Diğer Türk soyluların da Osmanlı hanedanına rakip olmasından endişelenen II. Mehmed, birçoğunun mallarına el koydu ve Türk aristokrasisi saf dışı bırakıldı.^[219] Hanedanına rakip aile bırakmayan II. Mehmed, halk arasında "Fatih" diye anılır oldu. Fatih Sultan Mehmed artık divan toplantılarına katılmıyor ve halkla teması eskiye nazaran düşük tutuyordu; böylece Osmanlı padişahlarının halktan kopuk yaşamı başlamış oldu.^{[220][221]}

Düzenlenen seferler

Osmanlıların İstanbul'u almasından sonra II. Mehmed Memlûk Sultanlığı'na,^[222] Memlûk himayesindeki Mekteşerifine,^[223] Karakoyunlulara^[224] fetihnâmeler gönderdi ve bu devletlerden cevap olarak hediyeler, tebrikler geldi.^[225] Avrupa'da ise genellikle mücadele hakimdi; Fransa Kralığı ile İngiltere Kralığı arasındaki Yüz Yıl Savaşları yeni bitmiş, savaştan mağlup çıkan İngiltere'de York-Lanchester hanedanları arası mücadeleyle iç savaş çıkmış, İskandinavya'da da Danimarka Kralığı ile İsveç Kralığı arasındaki savaş bitmemişti.^[226] Rodos'un hakimi Hospitalier Şövalyeleri haricinde bütün Avrupa devletlerinden tebrik için elçiler geldi, Sırp Despotluğu'nun elçisi hediye maksatlı iki kale anahtarı getirdi fakat II. Mehmed sinirlendi, iki kalenin zaten Osmanlı himayesinde olduğunu ve Sırların Macaristan Kralığı'yla işbirliği yaptığını söyledi.^{[227][228][229]} Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun desteğine rağmen Papa V. Nicolaus'un Haçlı girişimleri sonuç vermedi, bilakis Cenevizliler, Eflak Prenslığı ve Mora Despotluğu Osmanlı'ya vergi vereceğini duyurmuş, Venedikliler de Osmanlı'yla ticarete başlamıştı.^{[227][230]} Bundan sonra diğer Rum topraklarına ve Sırbistan'a yönelen Osmanlılar 1454-55 yıllarında Sırp Despotluğu üzerine sefer yaptı, Belgrad kuşatıldı ve Sırbistan tümüyle ilhak edildi.^[231] Mora'da ise Konstantin'in kardeşleri Tomas ile Dimitrios taht kavgasına girişti ve tam bu sırada Osmanlıların seferi başladı, 1458'de imzalanan anlaşma ile Korint teslim oldu fakat güney kesim despotluğa ve Venediklilere bırakıldı;^[232] üç ay sonra despotluktaki taht kavgası tekrar başlayınca Tomas üstün geldiyse de on bin duka altınlık vergisini vermeyince II. Mehmed taarruza geçti; her iki kardeşin de bütün kaleleri ele geçirildi ve Mora Despotluğu yıkıldı.^[233] Dimitrios Osmanlı himayesinde yaşamaya başladı, rakip kardeşi Tomas Avrupa'ya kaçtı ve Bizans tacını VIII. Charles'a satmak zorunda kaldı.^[234] Mora meselesi, Osmanlı-Venedik ilişkilerinin bozulmasına yol açtı ve 1463'te Venedik donanması iki kez Mora'ya saldırdı.^[234] Mora ile Sırbistan'ın ilhakından sonra Osmanlılar, vergi veren Limni, Midilli, Gökçeada, Eğriboz, Semadirek, Taşoz adalarını ele geçirdi.^[235]

II. Gennadios ile II. Mehmed'i gösteren mozaik.

Fethin gerçekleştiğinde papalık makamında V. Nicolaus bulunmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşmasına katkıları

- Bazı tarihçilere göre İstanbul'un fethedilmesi ile Orta Çağ kapanmıştır. 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul'a giren Osmanlı Devleti devletlikten imparatorluğa geçiş yapmıştır.
- İstanbul'un başkent olması ile İslam coğrafyasının merkezi durumuna gelmiştir. İslam coğrafyasında bulunan bilim adamları ve Müslüman din alimleri İstanbul'a gelmeye başlamışlardır.
- Osmanlı İmparatorluğu İstanbul Boğazı'nın kontrol edilmesi ile ticaret yollarını ele geçirmiştir. Ticaretin merkezi durumuna gelmiştir.
- İstanbul'un fethi ile sadece Müslümanlardan oluşan bir devlet değil farklı milletlerden oluşan bir yapıya geçmiştir.
- Kurulmaya başlanan medreseler ve eğitim kurumları ile kurumsallaşmaya başlanmıştır.
- Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu tecrübelerden yararlanarak imparatorluğun yönetimi ve gelişmesine katkı sağlamışlardır.

II. Mehmet

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra Kayser-i Rûm unvanını, başka bir deyişle Roma İmparatoru unvanını almıştır. Basılan yeni paralarda da Yunanca olarak "Bizans İmparatoru" unvanını kullanmıştır. Bu unvan Batı dünyasında da kabul edilmiştir ki 1481 tarihinde Rönesans sanatının bazı açılardan nadide örneklerinden olan ve II. Mehmet'e hediye edilen Medici Madalyonu'nda da "Bizans İmparatoru" unvanı yer almaktadır. II. Mehmet kendisini Roma İmparatoru olarak görmekte ve devletini de Roma İmparatorluğu'nun varisi saymaktaydı. Bu ideal doğrultusunda İstanbul'dan sonraki ikinci hedefi de Roma şehriydi.

Efsaneler ve söylentiler

53 günlük kuşatma çeşitli söylentilere de yol açtı.

- Stavros Sütunu** — Bizanslı birçok falcının kehanetine göre kuşatmanın galibi Osmanlılar olacak fakat Osmanlı birlikleri Stavros Sütunu'na geldiklerinde bir melek elinde kutsal bir kılıçla gökten inerek bu kılıcı sıradan bir Bizanslıya verecek ve kılıç sayesinde Osmanlılar İran'a kadar sürülecekti.^[42] Bu kehanet sebebiyle birçok insanın Ayasofya'ya sığındığı tahmin edilmektedir çünkü Ayasofya Stavros Sütunu'nun gerisindeydi.
- Ayasofya'daki keşiş** — Muharebeden sonra Ayasofya'yı inceleyen II. Mehmed, rivayete göre iniltiler duydu ve bunun kaynağını bulmaları için askerlerini görevlendirdi. Ayasofya'nın mahzeninden çıkartılarak padişahın huzuruna getirilen keşiş İmparator Konstantin'in falında yenilgi gördüğü için mahzene atıldığını söyledi.^[236]
- Molla Fenari'nin kehaneti** — Osmanlı tarafındaki bir diğer rivayete göre II. Murad başkanlığında divan toplantısı yapılırken, Şeyhülislam Molla Fenari^[237] dışardaki bir çocuğu izlemekteydi. II. Murad'ın uyarısı üzerine cevap veren Molla Fenari İstanbul'u fethedecek kişinin bu çocuk olduğunu söyledi. Kuyu başındaki çocuk II. Mehmed idi. Hacı Bayram-ı Veli ve Akşemseddin'in de aynı kehanette bulunduğu belirtilmektedir.^{[238][239]}
- Pişmiş balık söylentisi** — Bizans tarafındaki yaygın bir inanışa göre felaket zamanı tavada pişirilmekte olan balıklar denize dönmek için çaba sarf eder ve tavadan atlamaya çalışırdı. Rivayete göre 29 Mayıs günü bir manastırda Rum papazlar balık pişirmekteydi ve surların düştüğü haberi duyulunca balıklar tavadan çıkarak yandaki havuza atladı.^[240]
- Cibali efsanesi** — Mısır'da şeyhlik yapan Cebe Ali, üç yüz dervişle birlikte Anadolu'ya gelir ve Osmanlı ordusuna katılır. Kuşatma sırasında ekmek yapmakla görevlendirilen Cebe Ali, rivayete göre tek fırından yüz binlerce kişiye ekmek çıkartır ve söylentiler ordu içerisinde dolaşır. 29 Mayıs günü üç yüz dervişle birlikte Haliç'i geçen Cebe Ali, Haliç surlarının önüne çıkar ve burada öldürülür. Öldüğü yer onun ismiyle anılır; günümüzde Cibali semtinin ismi buradan gelmektedir.^[241]
- Ulubatlı Hasan** — Birçok kaynakta ismi geçen Ulubatlı Hasan'ın gerçek olup olmadığı kesin değildir. Rivayete göre son hücum yapılırken Kaligaria Kapısı (Eğrikapı) surlarına 30 arkadaşıyla birlikte tırmanan Hasan, burcun tepesine çıkmayı başardı. Burca çıktığında 18 arkadaşı ölmüştü, palasıyla muhafızları deviren Hasan, Osmanlı bayrağını burcun tepesine dikti. Savaşçıların bütün dikkatini üzerinde toplayan Hasan'a 30-40 kadar ok saplandı fakat Hasan bayrağı dimdik tutmaya devam etti. Bu olay Osmanlı ordusunda şevke yol açtı, morali bozuk askerler taarruza geçti ve surlar aşıldı.^{[47][50][171][175][241]}
- Yavedud Sultan** — Rivayete göre kuşatma altındaki Konstantinopolis'te Yavedud adında bir aziz şehrin düşmemesi için her gün dua etmekteydi. Şehrin uzun süre dayanmasının sebebi olduğu düşünülen Yavedud Sultan, 29 Mayıs'ta ölmüştür.^[242] Cesedini bulan Osmanlılar cesedini yıkayarak tabuta koymuş ve törenle defnetmiştir; defnedilirken mezarından "Yavedud" sesi duyulduğu rivayet olunur.^[243]
- Ebu Eyyüb el-Ensari'nin mezarı** — MS 672 yılında Konstantinopolis'i kuşatırken ölen Ebu Eyyüb el-Ensari'ye ait olduğu düşünülen mezar fetihten sonra Akşemseddin tarafından bulunmuştur. II. Mehmed'in emriyle buraya tekke ve medrese yapıldı; Eyüp Sultan Camii'nin temelleri atıldı. Rivayete göre orada yaşayan bir çoban, hayvanların bu bölgeye girmekten kaçındığını söyledi.^{[239][244]}
- II. Mehmed'in bedduası** — Şehirde yaşayan bir kâhine danışan padişah şehrin Osmanlılarda kalıp kalmayacağını sordu. Kâhin şehrin hiçbir zaman savaşla işgal edilmeyeceğini fakat zamanla şehirdeki malların ve mülklerin yabancılara satılacağı, bir zaman sonra şehrin adeta yabancı toprağı olacağını söyler. Bunu duyan padişahın sinirlenerek "Kendi arazisini yabancılara satanlar Allah'ın gazabına uğrasın" dediği rivayet edilir.^[245]

Stavros Sütunu.

İstanbul'un ismi

Günümüzde yaygın adıyla bilinen İstanbul'un isim kökeni hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Niğbolu Muharebesi'nde esir düştükten sonra Osmanlıların hizmetine giren Johannes Schiltberger, anılarında Bizans hakimiyetindeki İstanbul'a ve İstanbul halkının yaşamına yer vermiştir.^[246] Schiltberger'in anılarına göre 1453'ten önce Rumlar şehre "İstimboli", Türkler ise "Stanpol" demekteydi.^[247] Galata, Rumlar ve Türkler arasında ortakça "Kalathan" diye adlandırılmaktaydı.^[247] İstanbul Boğazı ise Rumlar arasında "Hellespont", Türkler arasında "Boghes" biçiminde bilinmekteydi.^[248] Osmanlı hakimiyetindeki İstanbul, "Kostantiniyye" (Konstantin'in Şehri), "Stanpolis" (Şehre Doğru), "Dersaadet" (Mutluluk Şehri), "Asitane" (Büyük Dergah), "Makarr-ı Saltanat" (Saltanatın Merkezi) ve "Dârülhilâfe" (Hilâfet Merkezi) gibi farklı isimlerle anıldı. Genel olarak Osmanlı padişahları İstanbul için isim seçimi yapmadı, sadece III. Mustafa İslam Şehri anlamına gelen "İslambol"u kullanmaya gayret etti.^[249] Fetihten önce de Türkler tarafından yaygınca kullanılan ve "İstanbul" isminin kökeni olduğu tahmin edilen "Stanpol", Rumca iki kelimenin birleşiminden oluşmaktadır.^[249] Türkiye Cumhuriyeti döneminde resmî isim olarak sadece "İstanbul" seçildi.^[249] Tarih boyunca farklı dillerde İstanbul'a verilen isimler "Çargrad", "Konstantingrad", "Eskomboli", "Megali Polis", "Kalipolis", "Vizantion", "Nova Roma", "Alma Roma", "Bizantiya", "el-Mahsura" idi.^[249]